



Процес складання фоторобота (RAIPS-портрет)

і техніки у боротьбі зі злочинністю» НДІ вивчення проблем злочинності ім. академіка В. В. Сташиса НАПрН України розроблено та ефективно застосовується Ф. комп'ютерний RAIPS-портрет). Ф. комп'ютерний є найсучаснішим методом формування суб'єктивного портрета розшукуваної особи. Результати складання Ф. комп'ютерного демонструють високий ступінь схожості з оригіналом (індекс схожості Ф./фотопортрет).

*В. Ю. Шенітько.*

**ФОТОСПОСТЕРЕЖЕННЯ** – спостереження, яке ведеться із застосуванням фотографії і здійснюється при проведенні оперативно-розшукової, слідчої діяльності та НСРД. Ф. є методом пізнання злочинної діяльності підозрюваних осіб та їх злочинних зв'язків, різновидом візуального спостереження в оперативно-розшуковій діяльності і тактичним прийомом під час проведення такої НСРД, як спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України). Передбачає постійне або вибіркове застосування засобів негласної

фотозйомки, конспіративне спостереження за об'єктами та діями підозрюваних осіб, що перевіряються, з подальшим узагальненням і аналізом отриманих даних та використанням їх у кримінальному провадженні.

Правовою підставою для використання Ф. є: а) у слідчій діяльності – згідно зі ст. 269 КПК України – спостереження за особою, річчю або місцем як один із видів НСРД; б) в оперативно-розшуковій діяльності – за п. 11 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативною підрозділом для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності при наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав надається право: здійснювати візуальне спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, ін. технічних засобів. Ф. є одним із способів проведення цього оперативно-розшукового заходу, який полягає у конспіративному спостереженні за об'єктами та діями осіб, що перевіряються. Вирішуються завдання, спрямовані на: 1) збирання доказової

інформації проти конкретної особи: попередження і припинення злочинної діяльності осіб, за якими ведеться спостереження, та їх зв'язків: виявлення й фіксація злочинної діяльності підозрюваних осіб та їх злочинних зв'язків; 2) створення сприятливих умов для розслідування: визначення місцеперебування конкретних злочинців, які переходять від слідства й суду, засуджених, котрі ухиляються від покарання, а також осіб, безвісти відсутніх: вивчення способу життя й поведінки об'єктів спостереження, їх звичок і маршрутів руху з метою використання цих відомостей в оперативно-розшуковій та слідчій діяльності: визначення кола спілкування особи, яку перевіряють, виявлення її нахилів та інтересів, встановлення розмірів і джерел доходів, що вона отримує, вивчення графіка її роботи; забезпечення проведення окремих оперативно-розшукових заходів, НСРД, слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій: забезпечення безпеки працівників правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; 3) встановлення окремих фактів; виявлення злочинних зв'язків об'єктів спостереження, з якими вони вступають у контакт; виявлення схованок знарядь і засобів учинення злочинів, предметів посягання; виявлення місць концентрації антигромадських елементів, зберігання і збуту викраденого, забороненого та ін. місць, які становлять слідчий інтерес; виявлення причин та умов, що сприяють учиненню злочинів.

Об'єктами Ф. можуть бути: а) особи, які проходять за оперативно-розшуковими справами, та особи, які перебува-

ють під адміністративним наглядом поліції: підозрювані; б) рідні і знайомі злочинців, якщо є підстави припустити, що візуальне спостереження за ними дозволить знайти осіб, які перебувають у розшуку, або отримати інформацію про їх місцеперебування; в) особи, які володіють інформацією про злочини, що готуються чи скоєні, а також ті, які підтримують протиправні стосунки зі злочинцями; г) ін. особи та об'єкти, спостереження за якими може сприяти проведенню окремих оперативно-розшукових заходів і слідчих (розшукових) дій. При проведенні Ф. за дорученням слідчого оперативним працівником під час з'ясування обставин учиненого або підготовлюваного злочину, а також про збирання відомостей щодо протиправної діяльності підозрюваних, об'єктами можуть бути злочинці, що перебувають у розшуку, та особи, за зовнішніми ознаками яких можна дійти висновку про їх причетність до протиправної діяльності, а також про підготовку до скоєння злочину.

За способами організації Ф. поділяється на стаціонарне, рухливе й зональне. Під час здійснення Ф. у хронологічному порядку фіксуються всі переміщення, дії та контакти об'єкта спостереження в певні проміжки часу. Ф. здійснюється як за нерухомими (стаціонарними), так і за рухомими об'єктами. Спостереження за стаціонарним об'єктом (ресторан, вокзал, готель, квартира тощо) забезпечує контроль відвідувачів і виявлення серед них розшукуваної особи, встановлення фактів вивезення чи ввезення товарів, виконання певних робіт чи надання послуг. За рухомими об'єктами (окремі

особи, групи осіб, автотранспортні засоби тощо) Ф. дозволяє виявити контакти осіб, місця їх зустрічей, маршрути пересування, звички, спосіб життя та ін. дані, необхідні для всебічного вивчення особи щодо її причетності до злочинної діяльності. На практиці цей різновид візуального спостереження може бути поєднаний з ін. НСРД, оперативно-розшуковими заходами або слідчими (розшуковими) діями і проводиться в межах тактичної операції. Негласна фотозйомка здійснюється: 1) на місцевості; 2) в умовах приміщень; 3) окремих документів та предметів. На місцевості існує три способи проведення негласних зйомок: а) зйомка з використанням серійної апаратури шляхом зашифровки своїх дій. Така фотозйомка може проводитися оперативними працівниками під виглядом проведення планових топографічних робіт, зйомок професійних фотографів, операторів телекомпаній, любительських або туристських фотозйомок та ін. Нерідко це здійснюється в межах оперативно-тактичної операції із залученням випадкових сторонніх осіб нібито для участі у масовках та ін. заходах. Фотографування з укриття здійснюється зазвичай за допомогою довгофокусних об'єктивів. Негласне фотографування з укриття зазвичай здійснюється зі значної відстані. Такий вид зйомки називається телескопічним. Для телескопічного фотографування використовують довгофокусні об'єктиви типу «Юпітер-9», «Калейнар-5Н», фокусна відстань яких приблизно дорівнює двом довжинам діагоналі кадру, або ж телеоб'єктиви типу «Юпітер-21», «Таір-3», «МС Телемар-5Б», МТО-11СА, у яких фокусна відстань на бага-

то разів більша за діагональ кадру (від 135 до 1000 мм). При негласному фотографуванні з укриття також застосовують фоторушницю – фотоапарат з довгофокусним об'єктивом. Найпоширенішими є два типи фоторушниць: ФС-12 («Фотоснайпер-12») і ФС-5 («Фотоснайпер-5»). Для фотографування віддалених об'єктів, що знаходяться на відстані до 10 км, розроблена фотокамера РК 6500; б) зйомка з використанням різноманітного прикриття апаратури може проводитися малогабаритними фото- та відеокамерами із автомобілей із тонованим склом або ж камерами, вмонтованими у кейси, сумки, портфелі, папки, сигаретні пачки тощо; в) зйомка зі сховищ із застосуванням телеоб'єктивів є найбільш безпечним для оперативних працівників і найбільш тривалим у часі, оскільки із добре законспірованих сховищ можна вести спостереження за об'єктами, що розробляються, протягом багатьох годин і діб. Це може бути спостереження: за яким-небудь об'єктом, де відбуваються зустрічі осіб, які становлять оперативний інтерес для правоохоронних органів; за житлом чи службовим приміщенням підозрюваної особи з метою встановлення її зв'язків; за об'єктом, де очікується поява злочинця, який знаходиться в розшуку; за проведенням оперативних комбінацій із залученням агентурного апарату та ін. Фотографування з укриттів може також здійснюватися через невеликі отвори, просвердлені в стінці металевого гаража, кунга автомобіля і тому подібне. Спеціальна камера з об'єктивом типу «голкеве вушко» РК 1565 дозволяє вести фотографування через отвір діаметром 3 мм. Фо-

кусна відстань об'єктиву 9 мм, кут поля зору – 40°. За допомогою цієї оптичної системи можна фіксувати об'єкти з відстані від 50 см до безкінечності. Для проведення зйомки всередині приміщень потрібно заздалегідь розробити тактичний план проведення операції та передбачити маскування апаратури. Фото- та відеоапаратуру камуфлюють під радіоприймачі, звичайну для даного приміщення побутову техніку, або маскують її у меблевих стінках, шафах, антресолях тощо. Фотозйомка окремих документів та предметів проводиться під час оперативно-розшукової діяльності з урахуванням усіх вищеназваних обставин і при визначенні найменшого ступеня ризику для співробітників правоохоронних органів. Як правило, ці заходи пов'язані із негласним проникненням до жилих або службових приміщень, якщо ін. способом неможливо здобути певні фактичні дані. При цьому можливе використання як серійної, так і малогабаритної спеціальної апаратури. Залежно від розмірів документів, їх кількості та умов зйомки використовуються різні види фоторепродукційних пристроїв.

*Лит.:* Салтевский М. В., Лысов Н. Н. Криминалистическая фотография, кинематография и видеозапись в правоохранительной деятельности / под ред. М. В. Салтевского. К., 1993; Бирюков В. В. Цифровая фотография: перспективы использования в криминалистике. Луганск, 2000; Халиков А. Н., Яковец Е. Н., Журавленко Н. И. Юридическое, техническое и информационно-аналитическое обеспечение оперативно-розыскной деятельности / под ред. А. Н. Халикова. М., 2010; Самойленко О. А.,

Узкий О. О. Спостереження за особою, річчю або місцем із позицій криміналістичної тактики // Порівняльно-аналітичне право, 2014, №2.

*В. М. Шевчук.*

**ФОТОТЕКА** (франц. photothèque) – систематизоване зібрання фотографій або негативів з довідковою, обліковою чи ін. метою. Ф. використовуються для ведення криміналістичних обліків у кримінальній реєстрації. Фотографії використовуються як доповнення до описів ознак об'єктів для їх наочності. Ін. формою ведення обліків є колекції і фотоальбоми різних об'єктів, які використовуються для інформаційного забезпечення розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Ф. ведуться НДЕКЦ та міськрайвідділами органів внутрішніх справ.

*О. Ю. Буцулуков.*

**ФРЕНОЛОГІЯ** (від грец. φρήν – розум і λογος – слово, вчення) – псевдонаукова теорія; антинаукове вчення про зв'язок психічних якостей і розумових здібностей людини із зовнішньою формою (будовою) її черепа. Засновник Ф. – австр. лікар і анатом Франц Йозеф Галь (Gall Franz Joseph, 1758–1828). Ф. мала популярність у першій половині 19 ст.

*В. Ю. Шенітько.*

**ФРУСТРАЦІЯ** (від лат. frustratio – обман, розлад, руйнування планів) – психічний стан людини, який викликається об'єктивно непереборними (або суб'єктивно так сприйнятими) труднощами, що виникають на шляху до досягнення мети або до вирішення проб-

УДК 340(477)(031)  
ББК 67(4УКР)я2  
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

**В. Ю. Шепітько (голова),**  
**В. А. Журавель (заступник голови),**  
**В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,**  
**В. М. Шевчук, Б. В. Щур**

**В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .**

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

**УДК 340(477)(031)**  
**ББК 67(4УКР)я2**

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)  
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018  
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького  
НАН України, 2018  
© Національний юридичний університет імені Яро-  
слава Мудрого, 2018  
© Видавництво «Право», 2018